



# MITHI NI RIZAL NAGKAKATOTO

Sin. B. T. MAKAPAGAL

Marahil ang lalong magandang istoriang Amerikano na itinatagpuan sa mga bata ay ang istoria ni George Washington at ang kaniyang munting palok. Ang istoria ay maring tofoto o kaya kuraturo lamang. Kahit na tofoto o kuraturo lamang ang istoria ay hindi lubhang makabuluhan. Ang tunay na makabuluhan ay ang pagkatawo o ang karakter ng lawa sa istoria. Mabanggit lamang ang munting palok at ang munting "cherry tree" kahit na sinong bata ay agad maniniwala sa si George Washington ay hindi nagabi ng kasungalingan.

Ang karakter ng lawa ay tolong mahalagang bagay sa dakilang batas ng buhay. Si Dr. Jose Rizal ay isang nagkalahagang karakter sa kasaysayan ng Pilipinas sapagkat ang istoria ng kaniyang boong buhay ay mayroong mahalagang impluwensiya sa buhay ng mga Pilipino.

Pagmamaliit nating mabuhay ang kadakdakilang Pilipino ng ito sa lahat ng panahon. Beshin ang kaniyang mga panulat sapagkat ang kaniyang mga panulat ay buhay niya. Sino man sa at'n na nakabasa ng kaniyang dalawang banyag na nobela, "Noli Me Tangere," "El Filibusterismo," at ang kaniyang immortal na tula "Mi Ultimo Adios," at mga iba, ay karakarakang sumusud sa katotohanan na si Rizal ay siyang Shakespeare ng labing Pilipino. Sa mga mataatlong politiko at na mga umiibig sa kalsaynan siya ay ang George Washington ng Pilipinas. Sa mga pilosopo—sa malalim na katalinuhan—si Rizal ay kalilan man hindi mamamatay. Si ay pagari ng lahat ng panahon.

Gaya ng isang umiibig sa kaluahan, si Rizal ay kausapuhan sa puso ng kaniyang mga kababayan. Ang wika na ito ng umang ng mga Pilipino ay ang kanyang destinasyon sa Dapitan. Sa Madrid, mayroong siyang mga batang kasalalarawan. Sa maliit at hanong na bayan na yaon tinuturan niya ang mga batang yan sa paghaha at sumulat, at kaniyang inalagan sila upang maging maluhati ang kaniyang kabataan. Bukod sa pinakamalaking na doktor sa mata—pinakadakilang ni XIX siglo—maitutuhin siya sa mga maliit na laro. Siya ay balita sa "estokada," at magaling maglaro ng "sipa-sipa."

Ang wika ni Rizal, "Kung walang itaw, ay walang daan." Siya'y isang tawong may dakilang pinaglaran. Nakita niya ang tunay na katilagan ng kaniyang mga kalahi. Sa kaniyang maliit na paninuwala, ay wastong edukasyon ang katilagan ng kaniyang mga kalahi na itoy siyang makapagpapahayag na sa sariling pamahalaan.

Ang mga Pilipino, gaya ng mga lila sa at'n na nakabakalan ng katilagan kasaysayan, ay hindi nagkaroon ng lawa upang humanap ng edukasyon at humanap ng kalipayanhan. Ang Espanya'y ay walang paninuwala na pagkalooban ng wastong edukasyon ng mga Pilipino. Ang kalayaan ng pasasali, kalayaan ng pahayagan, kalayaan ng pagmamahala, kahit na ang kalayaan ng magtatag ng ano mang samahan ay mahigpit na pinaghalang ng makapangyarihang pamahalaan. Ninala ni Rizal na magkaroon ng mga reporma. Dahil doon, pinatay siya ng Espanya.

Si Rizal ay bayan ng kawitan ng babaying Pilipina. Kung mayroong napakalungkot na kagawagan sa mahahang kasaysayan ng mga kinatawan ng iglesia ng Roma sa Pilipinas, ang kagawagan ayon ay ang malinam na praktika ng mga bumabawak sa lahat ng relihiyon lahat sa kababahalang Pilipinas. Ang babaying Pilipina, sa kaniyang kagal ngan, ay isa sa mga napakalungkot na biktima ng... ng Espanya sa loob ng magpapat na daang-tubo na pamamahala sa Pilipinas. Sa kaniyang mga panulat, si Rizal sinandata niya ang kasamaang yaon. Siya ay mayroong matatag na paglalagat at pagtataglang sa kababalaan.

Si Rizal ay isang tawong umiibig sa kapayapaan. Siya ay apolito ng istipang pagdalngan. Siya, gaya ng sino hinatag Pilipino sa mga araw na ito na naghihanga bayan, nagkaroon ng mabuting bentaha samantalang siya'y na sa Europa upang pagaralan sa yaon suliranin ng kapayapaan. Itoy kaniyang ginawa sa panitik, kaniyang minunglad. Ang kaniyang nabuhay at namatay dahil sa kapayapaan. Ang kaniyang mithi ay ang pagkakatapat ng mga lawa. Gayon din ang pinakamalaking sa lahat, nanuwala siya na ang pagtutulong ng mga bansa ay magbuong-dito sa mundo ng kapayapaan walang hanggan.

Sa ating napakalungkot na mundo ng ngayon, dito sa mundo ay parang nagbabakalan sa daan ng pagtatan. Ang masang umiibig ay nagkakarawakawak. Ang espiritu ng magandang pakay sa lahat ng lawa ay hindiwala sa mukha ng lupa. Ang mithi ng kapayapaan ay hinatapan sa silikbok sa pamamagitan ng mabangis na digmaan. Gayon man, sa mga huling panahon ang panangip ng mga lawa na sumusunod sa naghihihanga na daan ng historia para sa pagkakatapat ng mga lawa ay siyang nagkakatotoong batas sa lahat ng nasyon dito sa buong mundo. Ito ang mithi at panangip ni Rizal.

Ilong pagdidiwang sa kapangamnan ni Dr. Rizal ay may taglay ng isang mensahe profundo sa mga Pilipino dito sa Hawaii at saan man. Ang mga Pilipino dito ay mabubait ang kanilang gawain sa industriya ng tubo at pina. Binuhod din nila ang pangalawang kalakhang bahagi ng populasyon ng Hawaii. Sa mga bagay siliko sa kapangamnan ng digmaan at kapayapaan, nagkakarawak silang kumilos at sumusunod na walang ano mang itatol. Sa mga kilosang pangkomon dahil nagagalit silang sumulong kalsaynan keng ang oportunidad ay ibibigay sa kanila.

Sapagkat ito'y mensahe sa kasaysayan ng kapangamnan ni Rizal, sinasangguni, sa mga Pilipino dito na dapat pagmamaliit ang boong bentaha ng kahalagahan ng pananaliti. Ang pananaliti ay isang ng progreso sa pamamuhay eko-

nomia at soela. Kung nais ng mga Pilipino na magkaroon ng kapangyarihan kailangan silang sumunod sa batas ng pagtutulong at pananaliti. Kung nais silang makamtan ang biyaya ng kalayaan kailangan silang magtutuhan sa kanilang paninuwala sa pamamuhay dito. Kung nagmamasa silang magling magandang itaw sa komunidad kailangan din silang tumindig at humalanglahat na gaya ng isang malakas na "team."

Sa gawing sibiko at social, ang mga pangulong Pilipino ay namumungkahi na ang mga pangulo ng mabuting kooperasyon sa mga pangulo ng ibang lahi. Ang progreso ng alin mang komunidad ay na sa mapangmagod at tunay na pangungulo. Ang tunay na pangulo ay mga tagabalanakas. Ang mga pangulo ay hindi pinangalalaruan ang kanilang mga kapuwa. Kailangan silang magtiti sa ituro sa kanilang mga kababayan ang tunay na kapangaputan at ang kadakilang ng paggawa.

Ang unang pinilig ng pangkaraniwang isipan sa kreto ay pagkakaunlad—saka—pagmundo. Talagang mayroong isang bagay gaya ng gawain ang isang gawa ng boong pilipino. Ang pagpaway ay mamimasa kanilang. Ngunin ang isang tawo na pinagmamasa ang pasuway at pagmundo ay natatagpuan magbigay ng disipulo sa kaniyang sarili at sa mga iba. na kasamamang niya sa mga gawain.

Talagang may katotohanan na layo'y naparito sa Hawaii hindi dahil sa ano mang ng pamahalaan, kung di layo'y naparito dahil marahil sa udyok ng ganooing kalagayan. Dinatala natin dito ang ating sariling katutubong kaugalan—konsekwensiyang sa pagkikipagkabit ng kaniingnang paglalagat—dalawang katutubong sangkap na pinakamabuting taglay na kredensyal sa pagtanggap sa at'n na kapangyarihan ng populasyon kosmopolitana ng Hawaii. Ang mga matatagong lawa dito ay pinasasalamat na mga aking taglay sa dalawang mabuting industriya. Nakikita din na sa layo'y mayroong abilidad na magustiner sa matatag na pagkakatapat kay Uncle Sam.

Dapat nating gunitain na layo'y naninirahan sa isang malayang bayan. Sino mang tawo dito ay mayroong laya na maglayo at umanah ano mang samahan. Nagpapamantala tayu sa ganooing kalayan. Walang nakakalain kung ilan na ang mga samahan ng mga Pilipino dito sa Hawaii. Gayon man ay tolong mararami na. Sa ngayon ay tolong labis na ang pagkarangan natin. Datapwat gayon man, mayroong isang tunay na organisasyon dito. Ang organisasyon He ay walang iba kung di ang Gobierno ng Teritoryo ng Hawaii. Ibig o hindi man natin ibig ito, hindi tayu mabuting bumabawak sa isang kooperatib ng pamahalaan yaon at pamamahalaan tayu ng pamahalaang yaon. Yaari tayong hindi kamplip, angkop, nasionalista, o kaya mamamayan; ngunit ang katotohanan ay hindi magmamali, na ito'y ating pamamahay gayon man. Ang pagtulong sa pamahalaan ay at'n.

Tayo'y matalik na parte ng populasyon ng Hawaii. Ang Hawaii ay katotohanang "estado" Amerikano. Ang estado ito ay pinamamahalaan ng batas Amerikano. Ang industriya na nageoperple sa at'n ay Amerikano. Dahil na layo'y kaparte ng pamamuhay Amerikano-kosmopolitana, hindi tayu maring lumayo sa impluwensiya ng pamamuhay Amerikano ito. Nangagalang tayu sa mga ibat ibang lupat sa Pilipinas. Ngunit ito'y lubhang makabuluhan: Kung layo'y naninirahan sa isang komunidad na gaya nito dapat tayong matuto na iyakan ang ating buhay sa mga matataglay at mga nakakalayang kaloo ng daan sa buhay Amerikano.

Ang hawat isa sa atin ay di opisyal na embahador ng Pilipinas. Ang Hawaii ay binatagan-pooran ng lahat ng lahi at nasinon dito sa mundo. Dapat din tayong matuto na maglalaga sa espiritu ng mabuting pakay sa lahat ng mga lawa dito. Mga ito lamang, at ito lamang, ang mga adhika at mithi ni Dr. Jose Rizal, sa madaling panahon o hindi man, ay magiging mga buhay na katotohanan sa mga nasioing umiibig sa kalayaan dito sa boong mundo.

Tunay nga, sa mga oras dito ito, ang mga bansa sa Europa at sa Oriente ay nagawayay at nagpapatayan gaya ng mga hapos sa mga bundok at yungib. Alam ng boong mundo na ang pinangalangan ng nakakarimram na kabuhayan ng mga lawa ay kagawagan lamang ng mga lawa ngan sa kapangyarihan at walang pakindangan sa mga bansa na kasunduan ng mga bansa. Mga lawang nanangapalaya sa damhanga ng lekas, at pinawalan ng kabuluhan ang katatagan. Ang kanilang kreto ay hindi kalayaan ng mga lawa, hindi ang pagkakatapat nangun ang pagkakatapat ng mga lawa. Wala silang pananaliti sa mga bansa na mithi at adhika ng kapayapaan at ng kalayaan. Ang kanilang pangahas ay ang sandata. Ang historia ay nagpapalot na ang lawong pananaliti at nabuhay sa sandata ay magdudusa at mamamatay din sa sandata.

Dahil sa ganooing masamang pakay at gawain ng mga nasioing nagpapalot na digmaan ito, ang mga lawong mamamatay sa mga sagradong mithi ng kapayapaan at nangiz sa dangal at honor ng kasunduan ng mga bansa (Maituloy ito Panid 6)

# AGBIROK PAGIMBAGAN PAY TI ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION



Mr. Mrs. Philip P. Gamponis, Presidente kec Tesorera ti OBA.

Gapo ito di umay nga ayat, anos kec regta dagitoy nga agasawa nga mangisapapal pay iti pagimbagan kec rang-ayan ti Oriental Benevolent Association, laa a pagimbagan kec rang-ayan met leang dagiti amin kec tumungang kameng ti soledad, inrubwat ta ti bagdagi da nga nagpa-Estados Unidos idi 3 ti mabiling lay kalalabas a bulan kec limrosa da kec vapor Lurline.

Kasabayan ti ipapanaw da sadiay Wailuku, Maui, inasog-ton ita dagiti awo nga gagayey, kakabes kec pangpungulo dagiti namududuma nga sociedades iti naidakan nga ragop ti pamalubos a nakawedua iti nasged a kaligkoman iti yaapa ka dakwada ti waduduma nga nasayat a gasat, kec makasubit dan to met la kuma iti di mabayag a silabalangan iti bai-laigi kec karakad.

Naramid dagiti bibilita kec cenanta, babes ti panang-annong ni Mr. Fernando M. Sensano a nag-Maestro kec Ceremonia, Ginasaga na met ti mason rimama ni Mr. A. J. Montilla, kas panangkag dagiti narway nga kapinipinateg dagitoy agsawa, Mr. kec Mrs. P. P. Gamponis, mga nakasibug-bvayan dagiti nga nagragrak.

Sinasionmo nga agkaligkoman a meksionnarat ka da Mr. kec Mrs. P. P. Gamponis, mabalin na leang ti mangitungit ti surat na ka dagitoy sumarid a luglugar, isuda nga namnam-aan a pakasarakan ka dakwada: Idi Agosto 1, adda da sadiay Amarrillo kec adgagos da iti Herr y Hotel; Idi Agosto 2, sadiay Flagafta kec adgagos da sadiay Weatherford Hotel; Idi Agosto 3, adda dan ton sadiay Grand Canyon; kec manipod Agosto 4 inngan 8 agyan camto sadiay Clark Hotel, tapno mapasda da ti agbiwira sadiay Los Angeles kec Hollywood. Aglaw da ton sadiay Los Angeles Inton 8 kec mitalanawa nga sumangpet da: ditoy into Agosto 18. Sapay ta kibikibinan ida nga agnarayan ti naimbag a gasat kec salun-at.

# PAKDAAR KA DAGITI KAMKAMENG TI O. B. A.

Tapno awan ti pagdurusar na anla ti rumbeng nga aramid ka dagiti surawat a mabalin iti Oficina Central ti Oriental Benevolent Association, manuroto: kumad dagitoy sumarid:

1. Kalpasan ti panangilantad ti naed kec fecha ito, manawaya a pigira nakinngat ti surat, lasagad iti nakaligid ti nagan ti pagsuratan agraman nagda na ken ti maitutop a panagdayaw. Isarid ito babes na ti kayag nga ibaga weng gun-oden, sa tay pangaservi. Ifirma yo ti nagan yo. Saan a papalitan kec malpatag no mai-makinila magti nagan. Idepel kuma ti manawanwa a tangan ti ramay tay di na amno ti agsurat.
2. No BENEFICIO ti gun-oden ito surat, urayan yo ti pannekasulit na iti unun nga 10 nga alaw iti sumarud nga bulan. Di kay agsururat to kuman, malakid no awan ti mawray yo a subalit ito usog ti naisaod nga 10 nga alaw ito sumarud a bulan.
3. Ti mabalin ka dakayo nga Forma ti pagdawat ti beneficio asin kumad mag maitantat ti pemakasulit na iti Oficina Central kalpasan ti pannekasulit weng pan-kaadepel nan.
4. Simpon yo ti pannekasulit ti nagan yo iti Hawak kec manipod iti daya nga alaw agbiing kayto to ti 46 nga alaw, isa a pannekasulit ngon ti Beneficio.
6. Dagiti saan nga agpatuloy nga agwid rebeng da ti agpakasamno iti madaras sadiay Oficina Central: tapno amno ti aramid.
6. Dagiti agbiaban ti pagbayad da weng reblegend da sadiay Oficina Central, pagbalinan da kuma nga Money Order kec maiturong iti nagan ti Asoclation.
6. Dagiti umal-latiw iti pagmued rebeng da ti agpakasamno a dagos iti Oficina Central weng Sang a na-

**C. M. PETERS**  
FUNERARIA  
**EMBALSAMADOR**  
MAIPALAKA TI PAGBAYAD KA DAGITI  
MAIPATULOD SADIAY FILIPINAS  
Funeraria Tel. 4901 Res. Tel. 5285

The  
**UNITED STATES LIFE INSURANCE**  
**COMPANY**  
*in the city of NEW YORK*



*Steadfast since 1850*

**BRAINARD & BLACK, General Agents**  
*Merchant St., Honolulu, T. H. Phone 1367*  
*Represented By*

ANTONIO J. MONTILLA, HILO

PEDRO ALLEGRE, HILO

L. Q. CALDERON, PAHALA

GIL G. GILLARDO, KILAUEA

MARIA RANIA, WAIALUA

JOSEPHINE VALDERAMA, WAHIAWA

ANTONIO RANIA, WAIALUA

TO THE MEMBERS OF THE ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION:

GREETINGS:

ON JANUARY 2, 1941 YOUR PRESIDENT AND FOUNDER MR. PHILIP P. GAMPONIA SIGNED THE APPLICATION AND PAID THE BONDING DEPOSIT PREMIUM FOR AN INSURANCE CONTRACT WITH THE UNITED STATES LIFE INSURANCE COMPANY IN THE CITY OF NEW YORK WHEREBY EACH OF YOU WERE INSURED IN EVENT OF DEATH FOR \$250.00 FOR EACH MEMBERSHIP YOU HOLD IN THE ASSOCIATION. THIS MEANS THAT IF YOU HOLD A DOUBLE MEMBERSHIP YOU ARE INSURED FOR \$500.00 AND IF YOU HOLD A TRIPLE MEMBERSHIP YOU ARE INSURED FOR \$750.00.

IN ADDITION TO THE DEATH BENEFITS THERE ARE LIBERAL DISABILITY BENEFITS IN EVENT YOU ARE DISABLED FOR LONG PERIODS OF TIME FROM EITHER SICKNESS OR ACCIDENTS. PLEASE WATCH THE TI MANGITURONG; FROM TIME TO TIME IT WILL CARRY INTERPRETIVE INFORMATION ABOUT YOUR INSURANCE.

THROUGHOUT THE MANY MONTHS OF NEGOTIATIONS WITH YOUR PRESIDENT HIS CONSTANT STANDARD OF MEASUREMENT OF EVERY OFFERING OF INSURANCE WAS, "IS IT GOOD FOR THE MEMBERS?" HIS RECORD OF CONSTRUCTIVE LEADERSHIP WAS EVIDENT IN EVERY ASPECT OF THE NEGOTIATIONS. YOU ARE TO BE CONGRATULATED UPON HAVING FOR YOUR LEADER A MAN OF SUCH OUTSTANDING QUALITIES OF ABILITY AND LEADERSHIP. FROM EVERY PART OF THE TERRITORY OF HAWAII WE FOUND THAT YOUR PRESIDENT AND THE ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION WAS HELD IN HIGH ESTEEM AND GIVEN THE HIGHEST ACCOLADE FOR SERVICE TO HIS COUNTRYMEN.

MR. GAMPONIA HAS SHOWN, CONCLUSIVELY, THAT HIS TRUSTEESHIP OF THE ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION IS A SACRED MATTER. HE HAS MADE THE ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION METHODS A MODEL FOR BENEFIT ASSOCIATIONS. PROFESSIONAL INVESTIGATORS SHOWED BEYOND ALL DOUBT THAT HIS ADMINISTRATION OF THE ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION AND THE METHODS USED IN THE ACCOUNTING OF YOUR FUNDS ARE THE BEST THAT CAN BE FOUND ANYWHERE. UPON THE FOUNDATION SO WELL CONSTRUCTED A GREAT SERVICE ORGANIZATION WILL BE BUILT. WE ARE GLAD TO HAVE HAD A SMALL PART IN HELPING YOU DO YOUR JOB SO FAR. WITH THE COOPERATION OF EACH MEMBER YOUR LEADER WILL CONTINUE TO BUILD FOR YOUR BENEFIT.

VERY TRULY YOURS,  
 BRAINARD AND BLACK

KA DAGITI KAMKAMENG TI ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION:

KABLAAW:

DI ENERO 2, 1941 TI PANGULO KEN NAMANGON TI SOCIEDAD YO, APO PHILIP P. GAMPONIA, FINIRMAAN NA TI KASURATAN A PINAGDAWAY NA TI PANNAKAISIGURO TI ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION. KEI BINAYADAN NA MET TI PAUNA NGA NAMATALGED ITI KATULAGAN ITI BLANG TI TI UNITED STATES LIFE INSURANCE COMPANY TI CIUDAD TI NEW YORK, ISO NGA NAKAISIGUROAN TI TUMUNGAL MAYSA KA DAKAYO ITI \$250.00 ITI TUNGAL TUGAW NGA TINALAYO, ITI ASSOCIACION NO KAS UMAPAT NI PATAY, KAYAT A SAOEN DAYTOY, NGA NO DOBLE TI TUGAW YO \$500.00 TI NAKAISIGUROAN YO, KET \$750.00 MET NO TRIPLE. NAUNAIG PAY ITI BENEFICIO TI IPAPATAY, ADDA NAIKANGAYAN A BENEFICIO YO NO KAS DI KAY MAKABALBALINEN NGA ACTRABAJO ITI PAMAYAGEN A PANAWEN A MAIPUON ITI SAKIT WENNO DESGRACIA. KIDDAWEN MI NGA SIMPOAN YO NI TI MANGITURONG; MAIN-INOT TO NGA MAIPALAWAG TI MAIPAPAN ITI PANNAKAISIGURO YO.

ITI KABAYATAN TI PANNAKAITULAG TI PRESIDENTE YO, APO PHILIP P. GAMPONIA, SIAGMANAYON LA IDI NGA PINANPANUNOT KEN INUSUSIG NA, "MAKAPAIMBAG KADI KA DAGITI KAMKAMENG TI PANNAKAISIGURO DA?" TI PAKASARITAN TI PANAGDALAN TI PANAGPANGPANGULO NA NAIPAKITA TI KINATAKNENG NA ITI AMIN NGA IMPAPAGNA NA NGA ARAMID, REBBENG YO UNAY TI MAKABLAAWAN, GAPIUTA ADDAN KAY ITI KARUPRUPA YO NGA NALATAK TI KASASAAD KEN KABABALIN NA KEN NADIBAG A MANGPANGULO. ITI AMIN A SALSULI TI TERITORIO TI HAWAII NATALUNTONAN NI NGA TI PRESIDENTE YO KEN TI ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION NASABI TI PANNAKAIPATPATEG DA, KET NAKAIPATAY DA METEN TI SAAN A MAHAYBAYADAN A PANAGSERVI NA KA DAGITI KADAGAAN NA.

NAIPAMATMATEN NI APO GAMPONIA, KET AWAN TI PANGDWAANEN, A TI PANNAKAITALEK TI ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION KEN KWANA ISO TI NASAGRAPOAN A BANAG, NAPAGRALIN NAN TI ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION A KAS MAYSA NGA PAGWADAN ITI PANNAKAIPAPAGNA DAGITI TIMTUMPUYOG A PAGTITINNUONGAN, DAGITI MAMASIRIB NGA NANGUS-USIG KA DAGITI NAGAPOANAN NI APO GAMPONIA ITI ORIENTAL BENEVOLENT ASSOCIATION ILAWLAWAG DA NGA AWAN DWADWA NGA TI PANNAKAITARPATO DAGITI CUWENTAS KEN GAMENG TI SOCIEDAD ISO TI KASASAYAATAN NGA AWAN KAFARIS NA ITI URAY SADIOMAN DPTOY HAWAII ITI DAYTOY NGA TIMPUTOG A NASYAAT TI PANNAKAITARPATO NA, AD-DAN TO DAKKEL NGA IMBAG A MA. PARNWAY NA.

MAPARAGSAKAN KAM UNAY ITI KINAADA DAYTOY BASSIT A MAITLONG MI KA DAKAYO ITI PANNAKARAGPAT YO ITIY IMBAG A INKAT PAKIPLAGLARAN, KET BABAEN TI PANNAKAITINNUONG TI TUMUNGAL KAMENG, TI PANGULO YO SAAN TO NGA AGSARDAY A MAMA. DAKKEL TI IMBAG A LAKAMEN YO.

TOY SIRUPUDNO KA DAKAYO,  
 BRAINARD & BLACK

# SAAN A MAATIWI TI LAING ITI MUSICA DAGITI NAPILI A KAMKAMENG TI ACADEMIA

### NAKAPAGSANAY DA NGA UMUNA ITI TEORIA KEN ARAMID ITI SANGAONAN DAGITI RINRIBRIBO A TATAO ITI SARSABALI A NACION SAKBAY PANAGPROFESOR

Karwayan dagiti Filipinos ditoy Hawaii, kangrunaan da, giti saan a kadesagan, ipagpagparog da lattan nga iti Conservatorio ti Musica sadiy Filipinas isat tay awan kaibabatoan nang nat' laing, iti teoria ken aramid iti abay dagiti kapatao na nga conservatorios iti sabali nga nacion. Saan da nga amin nga ammo, no ksanon ken-kanano ti pannekagan-od dagiti kinita nga ita, no ksanon da. Malpalan da, no ksanon man, iti kinapunduan na nga isuda ti mangbiging ken mangparparang-ay ti nakayabang a daytoy ken kaniadman—sadiy Manila, ket agsangkay metten iti rikna dagiti napili laing dagiti kamkameng ti Banda ti Conservatorio ti Musica adda conservatorio ti musica nga mabalab na nga poutuladan weno saliwangan iti kaniadman, no mabalab.

Iti pakasiribangan kabalalan dagiti kamkameng ti facultad ti academia ti musica, agraman ni Dr. Herbert Zipper a Conservatorio ti Musica.

Dr. Herbert Zipper, Director — Nag-graduar sa a diya State Academy ti Vienna ken iti Universidad ti Viena. Adig ti pampaduan na nga padalalan ti opera ken sintonia a diya Austria, Alemanya, Czechoslovakia, Inglaterra, Czecho, Polandia ken Rusia; Shanghai, napain nakikadawa iti facultad ti Conservatorio ti Universidad Filipina. Ka dagiti-ay nga aldaw isat ti manasolo iti cello sadiy Manila Symphony Society ken profesor iti cello ni Camera de Musica ti Academia ti Musica sadiy Manila.

Miss Jovita Fuentes, Timok — Nagdadag nga immuna sa a diya Conservatorio ti Musica sadiy Manila, Italia. Kalpasan laeng ti walo nga bulan a pangsanayan a naggedan, imperang man ti kaniadman na nga Conservatorio Conservatorio ti Musica sadiy Manila, na nga aldaw isat ti manasolo iti cello sadiy Manila Symphony Society ken profesor iti cello ni Camera de Musica ti Academia ti Musica sadiy Manila.

Miss Jovita Fuentes, Timok — Nagdadag nga immuna sa a diya Conservatorio ti Musica sadiy Manila, Italia. Kalpasan laeng ti walo nga bulan a pangsanayan a naggedan, imperang man ti kaniadman na nga Conservatorio Conservatorio ti Musica sadiy Manila, na nga aldaw isat ti manasolo iti cello sadiy Manila Symphony Society ken profesor iti cello ni Camera de Musica ti Academia ti Musica sadiy Manila.

Miss Conchita C. Herrera, Piano — Nagdadag iti dardi Profesor, Antonio Garcia, Prof. Alejandro Sklarevski, ken Dr. Robert J. Schott a Conservatorio ti Musica sadiy Filipinas. Ken Dr. Herbert Zipper a Conservatorio ti Musica sadiy Manila, ken Dr. Herbert Zipper a Conservatorio ti Musica sadiy Manila, ken Dr. Herbert Zipper a Conservatorio ti Musica sadiy Manila.

# SILULUKAT A SURSURAT

Camiling, Tarlac, P. I.  
Junio 16, 1941

Mr. Philip P. Gamponia  
President of the ORIENTAL BENEVOLENT ASS'N.  
P. O. Box 514, Waluku, Maui, T. H.  
Patek unay nga kabast:

Naawat ko iti impat-patek ko a surat yo kaniak a nafa-chaan itf 17, ti Mayo 1941, agraman ti Giro Postal nga in-utukan yo nga ti gastad na \$700.00 Dollars weno Sangariba ket Uppa: a Gasut ditoy Philipinas. Kasali na Apo Dios napa-pegat ko ti ililwek unay a surat yo iti sidong ni manag-parabor unay a pis, ket sapay kuma ta kasla met ti ipay na kadakel a kakabast ko dita no domtang met toy a surat ko daytoy.

Kakabast ko, ipakaamok kadakayo amin dita nga itay pang- leang ti kanito nga imbilag ko nga karasanganang ditoy biang ko, habent ti pannekawat ko ti bunga dagiti adu nga anus ken panakit-innunulong ko kadagiti adu a kakabast dita ta gayam dagiti nagkasdo a saguday ken panggep a nakabang- gapan ti ORIENTAL BENEVOLENT ASS'N. Nangangran- amon amin dagiti kakabast nga nangiruasat itoy a timpuyog- nar, sapay kuma ta agnaganoy a araray- tray silaw dagiti amin nga naikapeng itoy a sociedad agraman amin nga sumrek- gapo iti naisangsangayan a pangserviyo ken dakkel a nuanagan- man a pagsammakadan.

Isagak kadakayo amin nga kinadkaduk nga daytoy a pag- kakabastan isu pay laeng ti kasaayanen ken katulungan ket mabalun met nga pang-ayay ayay sadinonan ta gayam ti, day- yaw na agal-languan. Ket sapay koma ken Apo Dios ta, napa-pegat nga nakalalaran itoy a pagkakaabastan, manoyan nga pagasammagan ken pagbigan itoy ayay sadinonan.

Nagpaysamank unay ity dakkel a lagp yo kaniak ket dakkelaki iti yaman ko ta no kas addanto pay daytoy nga inka- abastan weno timpuyog a sinranay no dumtengto ti al- daw nga intay panagkukita ken maunit a panagkakaada.

Sapay koma ta maidanon yo met iti amin nga Gagayem, weno kakabast tayto dita, ti napudot a pamukostak ken nai- sangsangayan a lagip ko kadakaua.

Kastan ity maibutin ko kadakayo amin a kakabast ko dita set sapay koma ken Apo Dios ta dagiti napatag nga karka- arap kayo ket ma-pagag, ta ity kamauadian ti aldaw intay to magtangan ti panaga-abrasa, weno ulit a panagin-nayat.

Toy di malipat a kabast yo,

MARCIANO TOMAS

Magsaling, Iloos Sur, P. I.  
Carisain,  
Abril 18, 1941

### KENKA TIMPUYOG A ORIENTAL BENEVOLENT ASS'N.

Iti benediction ti nangato a langit isat ti tarigagayan toy kabast yo nga lima iburay kenka, kayo a nalalami-la nga innak- tinongan. Mabaklak met nga maulang ken mangidawadaw- it Apo Dios nga mangalatak ti di koma panakama-ak daytoy calalang, mangidawadaw ken makaliwili a pagkakaabastan isat nga imnay nangidanon tay nam-it a bungana kaniak kas- a subep ti basit nga aldaw a panakakaduk. Kas mayay a kabast yo a inawat ti napa-pegat a sagut dagiti naray- a kabast, atovak a silalupnos ken ragsak nga inawat ti ipawat yo kas liwiliwak, ken nakari a rebheng ko nga awaten a benediction nga nayon di nalpauna kaniak idi-nagaw- it.

Diak magibusan a yekbas toy nabulon a pangsanayan ko kenka kambay a timpuyog weno manangitngol nga As- sociation, isat ti madyadayay a nagan mo ORIENTAL BENEVOLENT ASS'N. Kadagiti mayat a kakabast nga sumam- pang, saan da kuma nga agaduada babao toy nga innak panangpapa-peknek.

Sapay kuma ta napitaya la koma nga agnaganoy ta bareng isat masakangan nga aldaw maunit tayto manen ti agkakaada kas katinnulong ken agpinpinateg ity sidong toy narang- ay a pagkakaabastan isat ti ORIENTAL BENEVOLENT ASS'N. Zangaduanan awaten yo toy napudot ken di lomp a pamukostak kadakayo, ket imanon yo met kuma nga ilayon dagupap amin dagiti kakabast.

Toy agnaganoy lagip na ken diak kalipatan a sudi ken sil- ong ti parabor nga indanon yo-kaniak.

Toy agyaman ti pia yo a sangapada  
IGNACIO T. ROSARIO

Bangar, La Union, P. I.  
Abril 5, 1941

Mr. Philip P. Gamponia

Apo; Inawat ken toy inted mo a tulung nga awan ti kurang nga daytoy nakari a benediction. Ngarud diak masao a ragsak- an ti kasayan ti Oriental ta isat laeng daytoy nga Organi-

sacion ti makaited pang-ay ti adewo a lao ditoy iti mi a Bangar, Apo a Presidente.

Iti inawat ken ti inted mo a tulung ti Benediction, day- dayawen da ditoy Post Office, ditoy nga ili, nangangrana kadakayo nga Apo mi nga pangulo ti tukel nga isat ti ORIENTAL BENEVOLENT ASS'N.

Kasta met Apo nga tulung nga Miembro agdosok ti bu- mles ti ipasnyo a pedang kaniak, ket sapay kuma ity Apo a mannakabalan ta makasulip pag dita Hawaii ta somrekak manen a makitinnulong tapno tulungan dag to manen.

Ala Apo a presidente, idawadaw ko ken ni Apo Santa Maria iseda nga agina ta manayan tay pay nga agbiag, ta daytoy tukel yayo isat laeng, awan sabali, ti kabakangan dita ken uray ditoy.

Apo, agdosok ti bumales ity ano nga anso mo, ket kumot- kalapay amin dita.

Kasten, Apo, toy silalagip kadakay amin.

MATEO PINEDA  
Camiling, Tarlac, P. I.  
Barrio Tambagan,  
Marbo 18, 1941

### ORIENTAL BENEVOLENT ASS'N.

Waluku, Maui, T. H.

Apo:  
Iti ragsak ko nga naiduma awan ti pang-padaak apaman laeng nga nasawko toy suray yo, isat nga nakasipat ni Moner Order nga kantidad ti \$200.00 Dollars nga isat a ben- ediction hawat panakakapen ko ity sidong daytoy nga pag- kakabastan.

Ita diak maipak-ay nga balikas ity nepasneken nga inrak pang-dios ti aggina kadakayo ity dakkel nga gaat nga in- pay yo kaniak. Gast, konsak, ta saan nga mapasaran ti as- pasap ken ti panakitannuonng ko ity daytoy nga pagkaka- abastan, inaklan-kun nga nasayat ity sidong daytoy bukel na intokit ko. Sapay kuma ity Apo nga naiangtan ta dagiti man- sangangan nga aldaw ket makasulip ko met ta dita Ha- wai, ta tapno intay to manen makapagkakaada.

Apo, nga mangatarawid-wid daytoy a timpuyogan, dawatek kadakay kuma tay inapupunan nga anus ken ayat yo ta daytoy a surat ko weno pakda-ar ket imaldit yo koma met toy warnekan tayto.

Toy siyayat ken dimalipat,

CATALINO JAVIER

Loang, Tocos Norte, P. I.  
Barrio Bengcac No. 47

### Mr. Philip P. Gamponia:

"Pagsamank ity Apo tayto a Dios no ta la piayto ti mag- tangen daytoy nga surat ko Apo; no siak met ditoy ity kas- inay damagan ti piak, kaasi unay ity Apo tayto a Dios ta naplak met laeng nga namalubos toy a surat ko.

Apo, nakapagsawat ket ity umay cadakayo ta ipakaam- ok met daydi panagawat ko ity benediction a curia Apo, dakkel ket unay a pangyanam ko, ket diak makasulip ity- regta yo ken anon yo kaniak nga kabast yo. Ket map-nekak unay-unay ity sayat daytoy nga Compan-ay Layo. Koma na- minisan, ket daytoy itan ti mangpapakat ity mangpapakat- itayon nga pagkakaabastan ta nasawat ken ti curia ken.

Ket sapay kuma ity Apo tayto a Dios ta napitay la koma nga sangapada ta makasulip-ak payis koma, ta barhang- no makapagkakaada tay to pay met laeng ta magustak man unay daytoy nga pagkakaabastan.

Daytan ti masarita toy kabast yo nga di malipat, ket in-awat ko ti P470. Fees.

PETRONIO TULLAO



**SUNNYSIDE WINE**

TI BASI a maria SUNNYSIDE WINE, nadasid iti panakabotella da nga ipap ity panakaa- ar dagiti moderio a ma- kina a pagbottela. Day- toy nga kita ti Basi bot- tella laeng ti Burbank Wainery sadiy Los An- geles, ket masagat ity kasabayan ti panakab- ottella na; isat kapuna nga saan nga naitoy ti buya na nga kas ka dagiti ar- mid ditoy Sani a mangtinging ti bayad na ngen dagiti kasabell a kita ti minidom.

Kasahoy kay to nga agsapot ti SUNNYSIDE WINE kalpasan ti panakapada yo ity memisan. No lokayo ka dagiti tienda nga paggataganan yo ka dagiti ka- sapolay no nga perpanput ket pagpapasit a wanga, di kay lipilipatan nga a siludodan ken gumatag ti marka SUNNYSIDE ta isat ti kasayan a masatag.

AGUIBURAY DITAY MAUI  
MAUI DRY GOODS & GROCERY CO., LTD.

**MAKINILLA NGA UNDERWOOD**  
DE MALETA KEN NAPABARO  
Makaagat Kayo Iti Maininutan  
A Mabayadan. Puanayan yo Iti \$1.00  
Ket \$5.00 Mek Iti Hinutan.

**BUSINESS EQUIPMENT CO.**  
Kadenna Laeng Ti Post  
Office Dito Waluku.  
Iti Intunglak Makinilla  
Add Libre Nga Libro A Pagdalan.

MANGA BALITA

Agualinda-Lagazo Wedding
One of the brilliant weddings in Punneen between Mr. C. Nito Agualinda and Miss Mary Lagazo was solemnized at the Punneen Filipino Evangelical Church on Sunday, July 28, at 7:30 P.M. It was witnessed by many friends and relatives.

The Punneen Filipino Church was decorated with all white flowers, and white crepe paper with green tea leaves done all by the young people led by Mrs. Demet. Also along the social hall was decorated with many colored crepe paper.

The wedding program is first a vocal solo by Miss Deborah Juquin, "I Love You Truly" and Miss Alice Palcas, "Oh, Promise Me." The wedding march was played by Miss Alice Palcas. Then came the ushers, Mr. Angelo Romboad from Waipahu, Mr. Bob...

When every one is in position, a vocal solo was sung by Rev. Emilio C. Valdez. So followed the marriage by Rev. E. A. Cantero. After the wedding, they all marched to the social hall for further programs and supper.

The chairman of the social program was Mr. A. S. Sevilla, assisted by Mr. Felix Domingo Valera. The best man, Mr. C. G. Godfather, Mr. Demetrio Gamponia. When every one is in position, a vocal solo was sung by Rev. Emilio C. Valdez. So followed the marriage by Rev. E. A. Cantero.

Ang Araw ng Watawat Punneen Filipino Church Ang Servisyo Devocional ay ginamit sa Punneen Filipino Church noong Mayo 25, 1941. Linggo nang Umaga, ukol sa Watawat nang Umaga, ang Servisyo ay dinalulang nang magbit sa 80 namang kapatid at marga kanihala at marga kabatahan Filipino, ang mga malatahang message at malinang ang naglathang nang Watawat ay si Mr. Julian A. Rasis, na Pangulo Punneen Filipino Church...

NANGTENG TULONG NAAYAT A GAGAYEM

Nagpapasin ito Daydi Juan Abalos, Agyamanda Unay

Paauhau Mil-Simmina ditto a bag dardi namatay a gawayan. Juan Abalos, idi alawa ng Agosto 25 ti Juno, idi ay hospital ti Paauhau. Kas paknek ti dokoprehinulon ti bignis ti dardard, kasi ti puon...

Kas pinangpakita ti pud-pud na panakipitunon sadagiti nagpakita isuda nga asidong paretido daydi pimmusa, gagiti adu a kakkompunan itredada dagitoy ang araw...

- Lorenzo Gasidon \$ 50
Vicente Calorant 50
Jovino Abolayan 50
Saturino Bumarito 50
Renny Leong Ramos 50
Maximo Guebri 50
Guillermo Pachas 50
Martin Dama 1.00
Mariano Infonson 1.00
Pascual Cubico 25
Cayetano Cocal 25
Cipriano Demarzo 25
Vertura Baldez 25
Eduardo Reyes 30
Pascual Buzada 1.00
Melito Bagawisan 50
Maximo Aceret 25
Severo Cagal 25
Basilio Dalao 50
Saverio Rasis 30
Angel Labrador 1.00
F. Agosoli 1.00
Agaton Vidaz 1.00
F. S. Ramos 25
Mariano Gonzalez 50
Basilio Hernandez 1.00
Eduardo Sempayan 50
Cipriano Acacio 1.00
Francisco Tadua 50
Mariano Toranoso 1.00
Rufino Quintin 50
Silvestre Bueno 50
Teopisto Abas 50
Roldo Miguel 1.00
Victor Balasteros 50
Emilio Aclador 1.00
Cipriano Quito 25
Mariano Buzada 1.00
Raymondo Romas 75
Valentin Managdag 1.00
Domingo Valera 1.00
Benito Tejada 50
Mariano Buzada 50
Valentin de la Cruz 2.00
Teopisto Buzada 1.00
Saverio Buzada 25
Mariano Rojas 1.00
H. Terralis 1.00
Evaristo Pagarigan 1.00
Luis Manzon 50
Tomasa (Baka) 1.70
Di-Arammo 1.15
Rafael Belling 50
Damian Lopez 50
Andres Galanda 50
Francisco Tello 50
Dionicio Agbayani 1.00
Mr. and Mrs. Torriel 1.00
Juan Tomas 50
Roman Tabac 50
P. Domingo 50
Daniel Rosario 50
Venancio Hernandez 50
Gavino Reig 50
F. Domingo 50
Quencio Argalaz 50
Julian Ancena 50
Rosario Benita 25
Evaristo Hernandez 1.00
Lucio Nefelua ay bumasa 1.00
nang matimasa na Culang-Long 1.00
nang ukol sa Watawat nang Punneen at si Mrs. A. C. Agosolero, ay bumasa nang Tulang-Tadag. Ang nangawit sa tagapagtag ay si Miss Mary Lagazo, at ang nangawit nang Punneen ay si Mrs. A. C. Agosolero, ay bumasa nang Tulang-Tadag. Ang nangawit sa tagapagtag ay si Miss Mary Lagazo, at ang nangawit nang Punneen ay si Mrs. A. C. Agosolero, ay bumasa nang Tulang-Tadag.

Ang nangawit sa tagapagtag ay si Miss Mary Lagazo, at ang nangawit nang Punneen ay si Mrs. A. C. Agosolero, ay bumasa nang Tulang-Tadag. Ang nangawit sa tagapagtag ay si Miss Mary Lagazo, at ang nangawit nang Punneen ay si Mrs. A. C. Agosolero, ay bumasa nang Tulang-Tadag.

TAWAG ITI TULONG A MAIKA-71

AGOSTO 1, 1941

Patgen mi kabast: Sidayayw kam: a mangipakanom mo kerka a dagiti makaganan a kabakabast iau da manen ti mahatangan kas nakikar ken sagudayen ti paglintegtan tayo a maikatan ti tung wenon beneficio:

- Luis Ibar, Warluku
Gregorio Vergara, Warluku
Florentino Salvaje, Punneen
Prodenio Balantac, Olowain
Isabel Rabbon, Warluku
Rufina Rabbon, Warluku
Socorro Rabbon, Warluku
Florentino Cabigon, Hilo
Alejandro Burnanglag, Punneen
Mistias Molna, Lahaina
Gavino Pedro, Lahaina
Maximino Calura, Makawao
Alberto Colledo, Lanai
Lorenzo Tapet, Hana
Agaton Balantac, Olowain
Juanita Melchor, Lahaina
Rosalina Cariga, Lahaina
Fernando Cafarra, Makawao
Faustino Tesoro, Honolulu
Pedro Alegre, Lanai
Angel Tala, Punneen
Isaac Juan, Waipahu
Juan Nalazar, Laha na
Maximo Bucala, Lanai
Hilario A. Laforga, Pearl City
Gregorio Luis, Hilo
Jose Guibao, Punneen
Donato Balanay, Lanai
Juanita Castillo, Ewa
Aunacion Castillo, Ewa
Gregorio Castillo, Ewa
Walter Igarta, Papa koo
Margaret Igrata, Paipai koo
Fernando Pangampao, Lanai
Eulogio Rivera, Pulehu
Nazario Viazon, Molokai
Pedro Quines, Oloa
Isabelo Ladera, Warluku
Valeriano Aunacion, Punneen
Luis Aunacion
Felix R. Valdez, Waipahu
Pablo Cartaga, Lanai
Marcelina Cagata, Paauilo
Wenceslao Macanas, Pepee koo
Numeriana Macanas, Pepee koo
Francisca Macanas, Pepee koo
Natividad Macanas, Pepee koo
Venancio Fernandez, Keala
Victoriano Bongolara, Lanai
Elias Saludares, Pepee koo
Alejandro Balzor, Lahaina
Juliano Flores, Honolulu
Mariano Sigabean, Lanai City
Vicente Mateo, Hana
Emilio Antonio, Paauilo
Alejandro B. Alfiter, Lihue
Ti macapal a tulong \$2.25 ti SEKILLIA, \$4.50 HI DOBLE het \$6.75 met ti TRIPLE ti kina-miembro na. Laglagin yo aga 55 nga aldaw lops, manipod het nga fecha, ti nait-heddeng a panagpangit ka dagiti talulong tay taga ni kati-matted tay metten ka dagiti kababast a nakakairan na.

ENGLISH: Our Board of Directors have voted upon an assessment of \$2.25 for SINGLE, \$4.50 for DOUBLE and \$6.75 for TRIPLE memberships. You must remember that only 55 days from this date is our allowance to send in your contributions as provided in our Constitution and By-Laws.

Toy madalagan nga agerito ka dakayo, ORIENTAL BENEVOLENT ASS'N. CANUTO TACDERAH, Secretary. MITHI NI RIZAL NAGKATOTOG ay namanuhunan din ng hirap, buhay at banal na lakas upang ipektangin ang katwiran, itanyag ang banal na batas ng kasunduan, hanghal ang kalayaan at ingat: pag-tatoyan ang kalayaan ng mga bantog ditto sa libnan ng lops. Hindi pa masasabi ng sino man kung sino ang magtagtagumpay sa digmang ito, at kung kailan pa matatapan. Maaring magtagumpay ang Hitlerismo; maari ding magtagumpay ang Demokrasiya. Ang Hitlerismo ay nagpaganan na alipinon ang lahat ng nasirio ditto sa mundo. Ang Demokrasiya ay nagpaganan na iliglas ang mga inaalipin, at magiging malaya ang lahat. Ito, ang pakatantoin ng sino man: Maari ngang magtagumpay ang masama, ngunit ang pagtagtagumpay ay walang honor, at ito'y hindi magtagtagal ditto sa mukha ng lops. Ang pagtagtagumpay ng katwiran at kataraman at ng karangalan ay pagtagtagumpay ng matayog na espirito, at ito'y may dengal at mabuhayng ditto sa itaas ng lops at maghabantog sa langit. Maaring pawalan ng kabulahan ang mitihi at adibang kapayapaan at pagkakaipatnan, ngunit ang honor ng batas ng espinito ay hindi mamatayang sa puso at panggerang ng Sangletanhan. Kung sumagot na ang araw sa mga, ang mga mitihi at adibang ng mga bantog sa historio ay magkakaloto at magising batas ng kapayapaan. Ito ay mitihi ni Dr. Jose Rizal.

MAIPABUYA A PELICULAS FILIPINAS

Addogit do manen nga maipahanar ka dakayo dagiti agknapintan ken addaan maistras da nga pelicalas a panayot ti dagit nga Filipinas. Ti Consolidated Amusement Company sam nga agdayag nga apipangapret ka dagiti kakanayan a pelicalas, magapait ti kalihagom a makapagawit ka dagiti Filipinas ditoy Hawaii.

Table with columns: Teatro, Kahului, Agosto, Maimem, Las, Time. Shows movies like 'BINATILLO' and 'SINGSING NA PANGKASAL'.

Table with columns: Teatro, Kahului, Agosto, Maimem, Las, Time. Shows movies like 'SINGSING NA PANGKASAL'.

Table with columns: Teatro, Kahului, Agosto, Maimem, Las, Time. Shows movies like 'ALITAPTAP'.

Table with columns: Teatro, Kahului, Agosto, Maimem, Las, Time. Shows movies like 'DALAGA ISANG NGITI LAMANG'.

Table with columns: Teatro, Kahului, Septiembre, Maimem, Las, Time. Shows movies like 'RIVAS NG DAGAT'.

Idibay yo wenaon ipakin yo daytoy a programa, tapos amayo yo na kaano ti panaukapiyaya da iti teatro nga asidig het dakayo, ket iti kosta di kay mabannang nga unad-ayay ken ogkhalagan.

THE ALL MAUI FILIPINO TALENT CONTEST FOR THE MONTH OF AUGUST WILL TAKE PLACE AT THE M. A. THEATER, PAIA ON THURSDAY, AUGUST 14TH NEW CONTESTANTS WILL MAKE THEIR APPEARANCE BEFORE A GROUP OF COMPETENT JUDGES FIVE CASH PRIZES WILL BE AWARDED TO THE WINNERS

# TI MANGITURONG

WAILUKU, MAUI, T. H.

PHONE 6685 P. O. Box 514  
Entered as second-class matter November 23, 1917, at the  
Post Office at Wailuku, Hawaii, under the act of March 3, 1919.

MONTHLY PUBLICATION BUNLAN A MAI MAI

PA A BAYAD

Makatawé \$1.00

PHILIP F. GAMPONIA Publisher  
D. R. GAMPONIA Editor

## KAGAGANGAY TI PANAGITINHUNULONGAN

Ka dagitoy nga aldaw aglinnargan la unaven no kasanu ti pangpakpaklinokeu ti Pilipino iti kabibangan na Ken iti kapadanan na. Kas siasinoman a tao ditoy rabaw ti doze, no di ket maimuduma ti Pilipino, makayamako da nga la-gagangay ti panagtitinhunulongan. Iy rigat man wenno nagan, ladingt man wenno ragsak, ditoy man wenno sadiay Filipinas.

Sipod pay iti ugma, idin ta makapagtutunohan ti pakine-ke dagiti lattaq nga agkakaruba wenno sangkarunguan, ti mamkeykayka ti panon da nga mangitlakder ka dagiti dadakel ka banbanag tapno agbunga da met laeng iti dadakel nga imbag, ringangan da ti agkaykaya ag-ginnayat ken aglitinhunulong. Dayta nga kadawyan masara-kan pay laeng iti karwanan; kas, no adda agkakar, maido-ten amin a kasangapanan dayta kabasaran na familia; no adda agbalay, bahean ti pannakapapakder ka dagiti karu-ba ken kakabaglan, mapan da amin umaray ta makipag-balay; no adda iminay, kas ma matangan met ditoy, ma-nye amin dagiti gaseyten, kaseytena dagiti karuba, makipagpartipio iti pakenan. Adu pay laeng dagiti di mal-land ditoy a pagtitinhunulongan dagiti Filipinas.

Malpuon met laeng iti daytoy kagagangay taayo a Pilipino nga agtitinhunulong, iso ti sammakda ka pagpapang-ayan ti Oriental Benevolent Association. Ngem sapaap pay ada dayta kagagangay a panggiinmarayat, no awen kinatneng dagiti manarawidit iti pannakapapagna dagiti agtarian nga ay-ayad ken tutullong, awan met kuma ti arilan-agan dagiti kakabab a makitinhunulong iti maisayngan nga arakopen. Kaasi ni Apo Dios, awan ti naglidan keti dagiti Officials ti Oriental Benevolent Association: awan ti null mihmed nga panonon ken aramid da, silduduyaya iti siasinoman dagiti libros ti sociedad, dinomingo nga maiwaragawak iti radio dagiti mappesapasa, ket binulan met a mabasa dagiti magpapanan iti bang ti sociedad.

Amin dagitoy nga mair-aramid isudat' laeng ti kinatib-ke ti unen ken sangapanan ti Oriental Benevolent Assoc-iation, iso nga di agarday a salinongan dagiti narway a ka-dagan.

### ANUS

Dagiti amin a banbanag a makaited tan-ek ken gunda-ay ti biag ti parsua isut' bunga ti napudno nga ANUS. Daytoy isut' pudno iti tay-ac ti education, politica, indus-teria, religion ken sabasali pay. Ti historia isut metten ti bumibig hi daytoy nga banag.

Ildayo Egiplo adda dagiti PIRAMIDES a kuna, a kasin-kanagato dagiti banbantaw, ket sitalakder da iti rinimbribo a lawense, ta adda da idin kasakabayan ti yany ni Cristo. Dagitoy a piramides isudat' aramid dagiti Egiplo. Awan ti kasamoman pay no ania ti pamuonuan nga inaramid da-giti Egiplo, iti pannakabangon dagitoy nga piramides. Ti paneknek dagiti tattao a mannakkamo iti arkeologia, dagitoy isudat dadakel a babato a nabunbunton, nupay agkaldagangsen de paray. Ka dagiti a panlemp, awan a pulos ti makina nga parbayak ka dagiti agkaldagangsen a ban-banag; saan a kas ka dagitoy nga panawen nga adudan dagiti kasangapanan ti panagramid. Nalabit, iti kinasod dagiti trabajadores ken iti kinarangan ti turay ni Farzon ti Egiplo, nabalin a naitakder dagita nga piramides. Ngem keti, uray no kasta ti kasasasad idi ti turay, ti nagtaudan ti pannakibangon dagita nga piramides isut met laeng ti biag dagiti tattao nga adipen ti narangas unay a turay.

Diyas China. Kasta met, adda mayya nga murlala a ginaso a m'lasa ti kastiddeq no, ket mayya nga gasut nga ples ti kangato na, se sumagmanano a pies manita ti kapusok na. Daytoy a murlala naitakder nga adda sumurok ka-gangapulo gasut iti lawen na. Ganu iti turay dagiti kasangapulo gasut dagiti tattao a mangmangged, daytoy a murlala nabangon met nga awan dagiti arwatlen a kas ka dagiti madakakamet ka dagitoy a panlemp. Apay? Nagtaud daytoy iti anus dagiti tattao a mangmangged, bahean ti naranggas a turay.

No, tu anus isut' pudno iti naclon, pudno met dagiti liti-tao. Adu dagiti mababasa taayo a kasasasad ti biag dagiti la-laki ken babai, nga, iti tengnga ti napait unay a kari-galan, nagbalin dan a maingit' hi biag, gapu met laeng hi anus. Ni kadaran taayo a maingit, Dr. Jose Rizal, isut ti mayya met a pagtuladan hi anus. Kas adda a naitakder hi kasasasad na, saan a isut' nabaknang, ngem saan met a nupag-ber unay. Iy tengnga ti naranggas a panagturay ti Espana, nan pud pay idi kinaubang na ingnan' tan-pagpartipio ti pangasald na, isudat' nagsagaba hi rigat, ket nal-tay-ay na bahean ti anus.

Ni Rizal, idi adda sadiay Europa, naituloy na ti pangas-ald na. Ti pangasald nat' sadiay saan a nagdalan hi teng-ga, dagiti sabasibong. Kas adda nga naitakder, mapapanan hi pangasald na idia; isut nagsagaba hi adu a rigat; ta hi kasasasad na ka dagiti dadakel na, kankanyon a nag-berkuran hi pirak; ket kas bunga ti kasta nga kasasasad.

## ANIA TI ARARAMIDEN TAYO DITYO

ADU kadatoy ditoy Hawaii ti agtavigaray a makkaommo no ania ti araramiden ken no ania ti naitungtungpal dagiti Pilipino: ket dagiti met sabali a burik tarigangyan da met a matarunaan no ania met ti progreso dagiti Pilipino nga ag-aramid ditoy Hawaii. Addaana iti kalintengan a umannu iti pangasald ken aramid dagiti Pilipino ditoy, agasipud dagiti Pilipino mabang met a tiempo ti pangangenda ditoy, ket isuda met ti maikada a kudakelan a bagi ti populasion ti Hawaii. No apayna nga kasta, ti unisu a saludsud kastoy. Ania ngata ti araramiden dagiti Pilipino ditoy?

Ti sungbat iti daytoy a saludsud mabalin a sakupen ti inrem a departamanto ti biag dagiti Pilipino ditoy. Masapul ti oberbasion ken pangasald tapno iti kasta maitedto ti pudno a sungbat. Ania ngata ti araramiden dagiti Pilipino ditoy? Ti medansa a sungbat dagiti kasduuan awan sabali no di dagiti Pilipino ditoy makitigetged da kadagiti pagtalonan ti unes ken pinia. Pudno nga nalawag a sungbat. Ngem daytoy a saludsud mabalin met a bigayan iti inrem a paet. Dagitoy isudat' sumaganid:

1. Agricultura. Hi daytoy a tay-ac, ania ngata ti araramiden dagiti mangmangged a Pilipino ditoy? Ti kaaduan ka-dagiti mangmangged a Pilipino iti pagtalonan ti unes ken pinia isudan anek ti daga, ania ngata hi ting-et ti Pilinas. Saan-ayna hi pagtalonan ti unes ken pinia met kadagiti magpa-gusumda a problema: Ngem, it' ammo ken wagsada it' pag-talonan se-ay mabalin nga awagan nga "antikudua." Ka-dagiti luglugar nga asidag kadagiti barbario, kadagitoy a panlempo, araramatenda pay ti nuwang iti pangarado iti daga; ket kasta met nga araramatenda pay ti vaka ken nu-wang iti pangarado iti kabiayw.

Iy luglugar a pagmulan ti pagay, unes ken mais awan "hanawal" nga pud ti tado laeng ti masapudla dagiti dadu-ya nga luglugar. Ti sistemada "diay isut" sabali ngem kada-giti sistema ditoy Hawaii. Ditoy dagiti mangmangged a Pilipino nasdasda no an a dagiti naitiribnan ken moderno a sistema ken dagiti arwatlen nga araramaten kadagiti pagmu-lan ti unes ken pinia. Dagiti praktikal, teknikal ken teore-tikal nga wagsa iti panapagpadakket ti unes ken pinia ma-adaad. Adu kadagiti gempudo a Pilipino kadagiti plan-tasion ditoy addaana idi nagatag a responsibility kadagitiyo a sistema ti agricultura. Gugay kadagitiyo a pannakamo-ken padpadesda, dakkel ngad ti matulungan iti dagi iti ag cul-tura ti Pilipinas, no la ket dagitoy a tattao inton agawida ar-aramatenda ti nasal ken napadesda iti tay-ac ti agricultura ti-toy Hawaii. Agrengrang-ay dagiti Pilipino ditoy iti daytoy nga aramid.

2. Economia. Ti napaliw it' a panagteged dagiti mang-mangged a Pilipino kadagiti plantasion ditoy Hawaii, ti wangina a sueldo a dawdawatena, ken dagiti sabasali pay a kondision libre nga it' ited kadakuada dagiti kapitalista isut' pudno a makatulongan iti pangarangan ti panagbiag' ekono-mia dagiti mangmangged, ket mabihag- a ti kasasasad di-toy, nangangrona no mapapanan hi pirak, nasayat ngem sadiay Filipinas. Ti mabihag' kadagitiyo isut dagiti nasay-sawat a tarigda ken alikamen, ken ti indaw a panagbiag- bag-ka pangarigan, dagiti lupulot, pangayusa hi tan-eko; dagiti: automobile ken radio ken sabasali pay—ken ti niri-bribo a dollar a nasalimetnabada kadagiti bangko, ken ti niri-bribo a dollar a ipaw-ida sadiay Filipinas iti binulan, sabali pay dagiti rolizada kadagiti seipuro ti biag ken ti met nagsagaba hi bien. Agasipud ta napigsa unay ti tarigayan na a makairangpan ti pangasald na, hi tengnga ti napait a rigat, isut' nagbal-laigi iti kinadotero. Ket ti nagtaudan daytoy a pangbal-laigi, isut ti anus.

Siasino ti makaaam-amo ken Abraham Lincoln? Uray kasitoy nga ubing nga agbasa hi escula publica, ammo na tinagan ni Lincoln. Ammo na nga isut' anak ti nupanglu-yan a familia; ammo na nga isut' makatung-ay hi oportu-nidad nga agbasa ka dagiti nangangato a pagasaldan; ammo na nga isut' himmudulot laeng ti libro, ket agbasa hi isidag ti silaw a candle; ammo na nga isut' nagbal-bal-sig ka dagiti troso, ket ammo na met nga isut' nagregresdite ti America. Apayayay nga isut' nakatugay hi kangatolan a tugay ti Estados Unidos? Hi tengnga ti nakayansakan na nga karigalan, hi tengnga ti parikit dagiti alidjan a Negro isuda nga nakalingayan dagiti umili, nalibre na da-giti Negro iti pannakapadipen, ken nalibre na pay met ti ili hi napelgro unay a pannakadada. Daytoy isut' bunga ti pudno nga anus.

Ti anus isut ti kas mayya nga agdan nga adu ti pangal na. Siasinoman nga umili masapal a mangrugi iti bahe, ket umakasan hi masat. Ti pangbal-laigi ti biag mabalin nga isudat' hi biag. Hi biang hi negocio, ti education, ti politica, dagiti pangarigan, inaramid da ti anus a balay ti unma nga linag ti kinan-ek.

Daytoy a Pilipino pagmanggan: taoy ti makunukuna nga progreso. Daytoy isut natural ka daytoy. Kayat taoy ti agbalin a moderno hi inrem a banbanag. Kayat taoy ti tuladen ti biag ti agdama nga lubog. Kayat taoy met ti ag-waywayas. Amin dagitoy mabalin met a masen-oda no laket sumurot taoy hi unma nga linag ti pangbal-laigi. Daytoy a Pateg isut ti anus. Tumunggal may ka daytoy masapul na ti bukod na nga garaw, nga laeng taoy makuna nga "initiativa." Ti pudno a tan-ek ken pudno a progreso saan da nga nagtaud iti panatitadun iti garaw, hi moda, hi sulbog ti nagit dagiti sabali a burik, no di ket nagtand met laeng ka daytoy, bahean ti isip ti tunggal may ka daytoy. Manggal ta adu nga linag na nga isip ken garaw. Ket no addan taoy iti bukodto nga isip ken garaw, isuda nga masapay-ay hi asipde ken nalitge nga unes, mabalin a manomanano taoy unay nga isut ti opan-ek lo hi sarayo ti amin a leboy. Masapul ngarud ti anus.

niri-bribo a dollar a dawdawatenda kas beneficiario no kama-mentada kadagiti sociedad a mangted beneficiario, kas ti Oriental Benevolent Association.

Adu kadagiti Pilipino ditoy nga agtavigaray kadagiti nego-sio. Uray amin nga laia adda agkakar, barbera, asneria a kukua dagiti Pilipino. Adu pay negosiante a Pilipino iti "real estate"—mapapanan iti daga, balay ken dadduma a banag iti daytoy a kta a negosio. Iy daytoy a pangasipud ti pag-babang, dagiti Pilipino ditoy agrangrangdya. Daytoy isut' dakkel a kontribusion iti ekonomia ti pangasald ti Pilipinas ken ti Hawaii. Dagiti sumurok a 50,000 Pilipino ditoy Hawaii saan mabalin a di itaitalek ti uray isut' man nga ekonomis-ta ta daytoy a kontribusion, ekonomia, isut' napatag unay iti irarangyan ti biag daytoy a teoriero. Gapu ngad: it' daytoy a kapudnaan, daytoy a sinurat isut' mangted ti mataeko a balukad kadagiti mangmangged a Pilipino nga agsalime-t met ket agrabadoja a sipilime bayat ti napatag nga oportu-nidad hi narang-ay a biag, ka ta adda pay iti daytoy a kanto.

3. Social. Agdinmagan dagiti dagiti Pilipino iti abladada a milliganen. Angem kadagiti sabali a banag da nga kadraan. A kas kasamoman dagiti sabali a banag, hi Hawaii isut' napa-da-an dagiti amin a burik ditoy lubog. Kadagiti imuna nga ala-daw, dagiti Pilipino ditoy Hawaii, ti relation socialda kadagiti sabali a burik nalaka unay. Adda nakaigapanan. Adda kadagiti Pilipino kadagiti a panlempo a nakil-o unay ti pa-nagbiag ken aramid. Ti sasao a dagiti kano imuna a Pilipino imigrante naited kaidakuada ti napinipinas a pas-a-raho ken resepsion dagiti tattao ditoy; nga adu kadakuada a nakaigayem dagiti maestra ket nakalingenlanguen kaku-ada kadagiti agkakaragsak a pasala. Ket ti napintas a respeto kadakuada isut' "gentlemen."

Ngem keti, dayti a napintas a trato kadakuada saan ngarud unay. Agasipud ta adu kadakuada ti nagbiag hi dakes a babos o, ket adda kadakuada nagkriminal ken nagbalin da a kabusor ti komunidad. Nanipud kadagiti nakakabalin a ba-g, nabaliwan ti isip ken trato kadakuada dagiti tattao, ket ti respeto a "gentlemen" kadakuada napakaw a pulos. Dayti a panlempo ti nagan a Pilipino isut' nalad unay hi isip da-giti sabali a burik. Uray no ania ti edukasion ti mayya a Pilipino idi, awan a pulos ti panangresdite kenkuena wen-no hi plantasion, negosio, ket nangangrona hi panag-ag a social iti uneg ti komunidad.

Nupay kasta, dayti a dakes a relation social dagiti Pilipino kadagiti sabali a nasyon ditoy idi, dayti met laeng a panlempo isut' nabaliwan, agasipud ta ti panlempo bumaliwal met. Dagiti imigrante kadagiti maududi nga aldaw isudat' naitaw-an iti narigat a panagbiag, nasaysayat a mangmangged, nagsaget, nasalimetmet, nakapadda; kasduan kadakuada awan a pulos ti naidakakes a bisio. Tattaoda nga adda ti ki-nalapanan uray napanglu-yan ken masangmangged laeng. Ti panlempo agbalibali, ket ti panagbiag ti tao mabalin met nga agbalibali. Iy daytoy a kariae, dagiti Pilipino ditoy adda ti nalibre a nagan ken nalibre a reputasion hi tay-ac. Hi panag-biag a social. Uray no ania a "function" social dagiti tattao ditoy adda Pilipino a nakalingenlanguen kadakuada. Nagbalin dan a indispensable iti biag social ti komunidad.

Kas ti nalawlawat ditoy, ti Hawaii isut' pagkamangan dagiti amin a nasyon ditoy lubog. Sabali ti ubig, tradision weno lawid, rehliyon dagiti tayo Oeste, ket sabali met da-giti taga Este. Ngem adda da amin nga agtataeng a sikapa-ka. Isu nga ti Pilipino, no ammona a sauten a taray, upali ken tawitawid dagiti sabali a burik ditoy, ti progreso iti pangasaldja a mental, morai ken social apatag unay.

4. Educacion. Ti mayya kadagiti na importante nga aramid ti turay ti America ditoy Hawaii, ket kasta met 'diay Pilipinas, isut' educacion dagiti ubbing. Ti kaaduan kadagiti Pilipino a simnagpet ditoy Hawaii kadagiti imuna nga aldaw ti imigracion ubbing da pay laeng, ket addaana basig nga educacion sadiay Filipinas. Ngarud idi dimtengda ditoy Hawaii saan da unay nagr-ay a makasid kadagiti tattao ditoy iti saon nga Ingles. Adu kadakuada ti addaan tarig-gayan a matuloy ti pangasada da na adda tiempo ken oportu-nidad. Adu met kadakuada ti nagbasa kadagiti escula iti rabii, ket dagiti sabali nagrumungda ti pirak tapno maka-pala idia America ket ituloy da ti pangasada idia.

Kadagitiyo a panawen, iti uneg ti talipudno a lawen, sumurok wenno kumurang, adu dan dagiti ubbing a Pilipino a nayananan ditoy Hawaii. Tunggal escula publica, hi pri-maria, secundaria' ket universidad, adda estudiantes a Pilipino. Adu met dagiti nagturpos kadagiti "High School," ket sumaganmo da dagiti adda ti Universidad ti Hawaii. Iy daytoy agdama a tiempo adda manuruso a Pilipino hi escula publica: adda ingeniero, quimico, ket adda pay antropologo. Dagitoy isudan ti producto dagiti escula publica ditoy Hawaii.

Adda da met sumaganmo a doctor, nurses ken abogado Pilipino ditoy a nagdali idia America ken idiaay Filipinas. Saan na met abgayayan nga agadu dagiti profesional a Pilipino nga ag-"leader" hi tay-ac ti education ditoy Hawaii. Iyo ngad ti italakad dagitiyo a sinurat nga dagiti dadakel dagiti imanak ditoy itedda kadagitiyo ti agmanyan a tulogan, balukad ken oportunidad nga agbasa, inganayan inton maka-darandanda hi uneg hi uneg ti uneg bayat ti gobierno mang-ged kadakuada ti libre a pangaragan. Ti saon ti mayya a ma-irib kastoy: "pang-oron ti landok no napudot pay."

5. Politika. No mapapanan hi politika, awan unay masao a biag a sino man ka dagiti 50,000 ditoy, agasipud ta dagitiyo a tattao saanda nga ciudadeno a manano. Adda sumaganmo a ciudadano Americano kadakuada. Adda sumaganmo a mak-servi iti buyot ti America idi tiempo ti imuna a gobla. Daytoy a sumaganmo saan da met makalingenlanguen hi poli-tica, uray iti tiempo ti eleccion.

(Maituloy to)